

GAUTENGSE DEPARTEMENT VAN ONDERWYS

SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

TECHNIKA (ELEKTRIES) SG

TYD: 3 uur

PUNTE: 200

BENODIGDHEDE:

- 'n Goedgekeurde sakrekenaar en tekeninstrumente.

INSTRUKSIES:

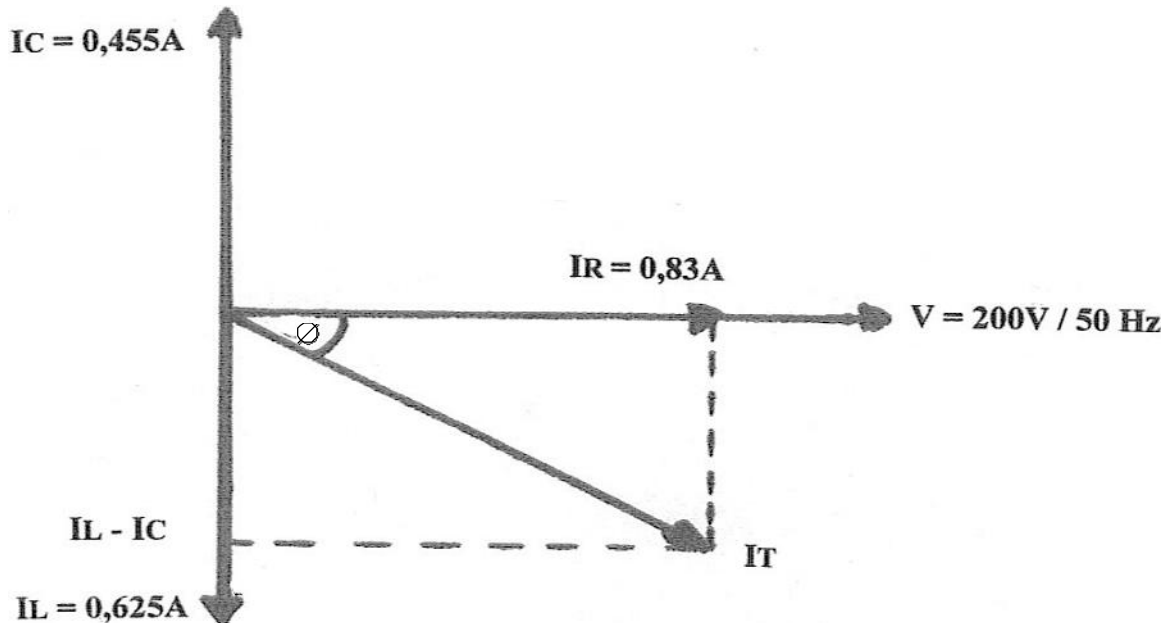
- Beantwoord AL die vrae.
- Sketse en diagramme moet netjies en duidelik wees.
- Formules en berekeninge moet duidelik wees.
- Formules en berekeninge moet, waar van toepassing, getoon word.
- ? Lys formules wat gebruik mag word waar van toepassing, word op die laaste bladsy van hierdie eksamenvraestel verskaf.

VRAAG 1
ELEKTRIESE STROOMTEORIE

1.1 ? Kring wat bestaan uit ? spoel met ? weerstand van 40 Ohm en ? induktansie van 0,14 H, word in series met 'n kapasitor van 49 mikro-Farad, aan ? 220 V, 60 Hz toevoer verbind. Bereken die

1.1.1	impedansie van die kring.	(9)
1.1.2	totale stroom.	(3)
1.1.3	fasehoek van die stroom, relatief tot die aangewende spanning.	(4)
1.1.4	spanningsval oor die spoel.	(6)

- 1.2 Bereken die Q-faktor van 'n resonante serie resonante RLC-kring, waar $R = 42 \Omega$ en $L = 120 \mu\text{H}$, met 'n toevoerfrekwensie van 325 kHz. (6)

Figuur 1.1

- 1.3 Gebruik die fasordiagram in **Figuur 1.1** en bereken die volgende:
- 1.3.1 Die totale stroomvloei (3)
 - 1.3.2 Die fasehoek (4)
 - 1.3.3 Die induktansie van die spoel in die kring (6)
- 1.4 Watter invloed sal 'n styging in frekwensie op die stroomvloei deur 'n inductor in 'n parallelle RLC-kring hê, met spesifieke verwysing na die impedansie van die kring? (2)
- 1.5 Wanneer sal die totale stroomvloei in 'n parallelle RLC-kring gelyk wees aan die stroomvloei deur die weerstand (2)
- [45]

VRAAG 2 EEN- EN DRIEFASE-STELSELS

- 2.1 Die meterlesings in 'n sekere enkelfase-stelsel is:
 $V = 250\text{ V}$, $I = 20\text{ A}$ en die drywingsfaktor is 0,8 voorlopend.
- 2.1.1 Bereken die skyndrywing van die kring. (3)
 - 2.1.2 Bereken die effektiwye drywing van die kring. (3)
 - 2.1.3 Bereken die fasehoek tussen die stroom en die spanning. (2)

- 2.2 Noem EEN voordeel van ? driefasige wisselstroomstelsel bo ? enkelfasige wisselstroomstelsel. (2)
[10]

VRAAG 3
TRANSFORMATORS

- 3.1 Wat is die doel van silika-jel in die asemhaler van ? transformator? (2)
- 3.2 Groot transformators word in die verspreiding van krag gebruik. Die transformators word in ? spesifieke olie gedompel. Gee EEN rede vir die gebruik van hierdie spesifieke olie in transformators. (2)
- 3.3 ? Driefasige alternator verskaf krag aan ? driefasige delta-ster gekoppelde transformator. Die alternator se lynspanning en lynstroom is 11 kV en 5 A. Die transformator het 5 000 primêre windings. Die sekondêre lynspanning is 500 Volt met ? nalopende drywingsfaktor van 0,6. Bereken die
- 3.3.1 sekondêre fasespanning. (2)
- 3.3.2 transformasieverhouding. (3)
- 3.3.3 getal sekondêre windings. (3)
- 3.3.4 primêre fasestroom. (2)
- 3.3.5 sekondêre fasestroom. (3)
- 3.3.6 uitsetdrywing. (3)
- [20]**

VRAAG 4
WISSELSTROOMMOTORS

- 4.1 Verduidelik kortliks die verskil tussen die sinchrone-spoed en die rotorspoed van ? wisselstroommotor. (2)
- 4.2 Die toevoer na ? 50 kW-driefasemotor is 380 Volt. Bereken die stroom wat die motor van die lyn sal neem as die rendement van die motor 80% by ? drywingsfaktor van 0,85 is. (6)
- 4.3 Noem TWEE moontlike oorsake vir die oorverhitting van ? elektriese motor op las. (2)
- 4.4 Bereken die glip, in persentasie, van ? vierpool driefase-induksiemotor. Die toevoer na die motor is 500 Volt, 50 Hertz en die rotorspoed is 1425 r/min. (6)
- 4.5 Teken ? netjiese, benoemde kringdiagram van die kapasitoraansitmotor. (4)
- 4.6 Noem EEN gebruik van die afgeskermdde pool-induksiemotor. (2)
- 4.7 Wat is die doel van die tweede kapasitor in die kapasitor aansit- en loopmotor? (3)
[25]

**VRAAG 5
HALFGELEIERS**

- 5.1 Teken die simbole van die volgende komponente:
- 5.1.1 NPN-transistor (2)
- 5.1.2 Diak (2)
- 5.2 Onder watter voorspanningstoestand sal 'n bipolêre transistor (NPN) korrek funksioneer? (4)
- 5.3 Noem EEN verskil tussen 'n Zener-diode en 'n konvensionele diode. (2)
- [10]**

**VRAAG 6
VERSTERKERS**

- 6.1 Teken 'n netjies, benoemde kringdiagram van 'n balansversterker. (8)
- 6.2 Watter klas versterking word in die balansversterker gebruik? (2)
- 6.3 Verduidelik aan die hand van 'n kringdiagram hoe 'n enkeltransistor gebruik kan word om 'n sinusvormige golf te versterk. Teken die in- en afvoer golfvorms. (8)
- 6.4 Noem TWEE nadele van 'n transformator-gekoppelde versterker. (2)
- [20]**

**VRAAG 7
SKAKEL- EN BEHEERBANE**

- 7.1 Wat beteken die term **gereguleerde kragbron**? (2)
- 7.2 Verduidelik, met behulp van 'n benoemde kringdiagram, hoe 'n BSG (Beheerde Silikongelykrichter) die spoed van 'n elektriese motor kan beheer. (10)
- 7.3 Noem TWEE veiligheidsmaatreëls wat in ag geneem moet word wanneer met kragtoevoere gewerk word. (2)
- 7.4 Noem EEN metode om 'n BSG af te skakel. (2)
- 7.5 Teken 'n eenvoudige kringdiagram van 'n Zener-gereguleerde kragbron. (4)
- [20]**

VRAAG 8
OPERASIONELE VERSTERKERS

- 8.1 Teken 'n netjies benoemde kringdiagram van 'n differensieerkring wat van 'n operasionele versterker gebruik maak. Illustreer alle toepaslike golfvorme. (10)
[10]

VRAAG 9
OSSILLATORS

- 9.1 Beskryf die volgende begrippe met betrekking tot ossillators:
- 9.1.1 Positiewe terugvoering (2)
 9.1.2 Tenkkring (2)
 9.1.3 Pieëso-elektrisiteit (2)
- 9.2 Verduidelik die doel van die kristal in die kristalbeheerde Hartley-ossillator. (2)
- 9.3 Wat is die doel van 'n ossillatorkring in 'n kapasitansiemeter? (2)
[10]

VRAAG 10
REKENAARBEGINSELS

- 10.1 'n Leerder word gevra om 'n stroombaan te ontwerp wat uit drie skakelaars, A, B, C, bestaan en wat die stroom onder die volgende omstandighede sal deurlaat:
- Skakelaar A en C oop en B toe
 - Skakelaar B en C oop en A toe
 - Skakelaar A en C toe en B oop
 - Al drie skakelaars toe
- 10.1.1 Stel 'n waarheidstabel vir hierdie stroombaan op. (8)
 10.1.2 Lei 'n logiese uitdrukking vir die stroombaan af. (4)
- 10.2 Bewys met behulp van waarheidstabelle dat:
- $$A + B = A \cdot B \quad (6)$$
- 10.3 Teken die simbool van 'n NEN-hek. (2)
[20]

**VRAAG 11
MEETINSTRUMENTE**

- 11.1 Teken ? netjies benoemde skets van arbeidsfaktormeter. (6)
- 11.2 Noem TWEE gebruike vir die ossilloskoop. (2)
- 11.3 Noem EEN metode wat gebruik word om afwyking in ? katodestraalbuis te
bekom. (2)

[10]

TOTAAL: 200

FORMULA SHEET/ FORMULELYS

$$X_L = 2 \pi f L$$

$$X_C = \frac{1}{2\pi f C}$$

$$Z = \sqrt{R^2 + (X_L - X_C)^2}$$

$$F_R = \frac{1}{2\pi \sqrt{LC}}$$

$$f = \frac{\omega}{2\pi}$$

$$t = R.C$$

Star/Ster

$$V_L = V_P \cdot \sqrt{3}$$

$$I_L = I_P$$

Delta

$$V_L = V_P$$

$$I_L = I_P \cdot \sqrt{3}$$

$$I_r = I \sin \theta$$

$$I_a = I \cos \theta$$

$$P = \sqrt{3} \cdot V_L \cdot I_L \cdot \cos \theta$$

$$\cos \theta = \frac{P}{P_{\text{apparaat / skynbaar}}}$$

$$\text{Efficiency / Rendement} = \frac{\text{Output / Uitset}}{\text{Input / Inset}}$$

$$N_s = \frac{f}{P}$$

$$\cos \theta = \frac{R}{Z}$$

$$Z = \frac{V}{I}$$

$$Z = \frac{L}{CR}$$

$$F_r = \frac{1}{2\pi} \sqrt{\frac{1}{LC} - \frac{R^2}{L^2}}$$

$$Q = \frac{X_L}{R}$$

$$f = \frac{1}{T}$$

$$V_R = I.R$$

$$V_L = I.X_L$$

$$V_C = I.X_C$$

$$\frac{N_p}{N_s} = \frac{V_p}{V_s} = \frac{I_s}{I_p}$$

$$t = R.C$$

$$I_E = I_B + I_C$$

$$I_C = \frac{V_{CE}}{R_L}$$

$$S = \frac{N_s - N_r}{N_s}$$

$$\beta = \frac{I_C}{I_B}$$